

PROGRAM TRAFOSTACJI SZTUKI W SZCZECINIE 2025-2031

TRAFOSTACJA „na początku Polski”

Program Trafostacji Sztuki w Szczecinie na lata 2025 – 2031 stanowi koncepcję rozwoju instytucji. Koncepcja programowa jest ideową ramą, która pozwalać ma na nieustanne przemyślenia pozycji instytucji, korekty i ustawienia w nowych kontekstach, aby reagować na przemiany globalne.

Dzisiejszy świat, jego różne osie geopolityczne, zmieniające się społeczeństwa, negocjacje praw człowieka, nowe narzędzia technologiczne i komunikacyjne oraz wyzwania AI, kryzysy gospodarcze i klimatyczne, migracje, mają ogromny wpływ na wszystkie poziomy społeczeństwa i wytwarzane w nich napięcia kulturowe, społeczno-polityczne czy ekonomiczne, a zarazem na sztukę współczesną.

Zmiany poniższej strategii poszerzone zostaną o dodatkowe załączniki programowe, corocznie rozwijane w planach rocznych (składanych Organizatorowi do końca stycznia każdego roku) oraz podsumowujących je sprawozdaniach z wykonania celu (składanych do końca lutego za rok poprzedni).

1. DIAGNOZA STANU TRAFOSTACJI

W grudniu 2023 roku TRAFOSTACJA obchodziła swoje „10-anturodziny” (z racji dynamicznego charakteru miejsca zrezygnowaliśmy z urodzinowych form uroczystości) pod hasłem zaczerpniętym z dekolonialnych tekstów Bena Okriego „Nasza przyszłość będzie lepsza niż nasza historia”. Optyka nastawiona na jutro jest motorem napędowym instytucji pomimo nie zawsze łatwych uwarunkowań (o czym w dalszej części).

Trafostacja Sztuki w Szczecinie jako ważne i opiniotwórcze miejsce nie tylko na mapie artystycznej oraz naukowej Szczecina i Polski, ale również rozpoznawalne w

perspektywie międzynarodowej, cechuje się optyką wielowektorową, przyjmując równoważną perspektywę zarówno w obszarze światowym, krajowym, jak i lokalnym.

Statut instytucji zapewnia bardzo szeroki, interdyscyplinarny zakres działań, umożliwiający realizację misji na miarę dzisiejszych oczekiwań odbiorców sztuki współczesnej, artystów i współtwórców, a także, mając na uwadze charakter miasta - jego mieszkańców i turystów.

Trafostacja Sztuki w ciągu ostatnich lat znalazła swoje miejsce w krajobrazie sztuki polskiej, umocniła się w networkingu i panoramie zjawisk artworldu poza granicami kraju. Ambicją było wytworzenie miejsca, które nie tyle importuje sztukę z zewnątrz, ale zestawia zjawiska globalne z podkreśleniem roli kontekstu lokalnego. TRAFO stara się analizować „swoistość” - własne położenie w różnych wektorach ekonomicznych, społecznych czy kulturowych. Jeżeli instytucja nie ma być tylko lunaparkiem zapożyczonych idei, miejscem eventów, ale tych stworzonych w oddolnym kontekście, jak i świadoma zewnętrznych determinantów, potrzeba aby stała się agorą, miejscem spotkań różnych myśli, wartości ich testowania. Taki właściwy balans między tym, co globalne a lokalne i pokazywanie przebiegu tych procesów, znajdujemy też dzisiaj pośród wielu przykładów instytucji na świecie.

Aby TRAFO mogło dalej rozwijać się na miarę możliwości, ale też standardów dzisiejszego świata kultury należy zmierzyć się wreszcie z wieloma kwestiami, które pokutują od powołania instytucji, a dotyczą zarówno kwestii budynku, rozbudowania struktury organizacyjnej o brakujące stanowiska, wreszcie urealnienia budżetu. TRAFO działa w pięknym postindustrialnym zabytku (w 2018 roku otrzymaliśmy wyróżnienie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zadbany Zabytek”), ale pochłaniającym spore koszty. Przy bliższym oglądzie można zobaczyć, jak niszczeje. Normą jest ciągły, nie jednorazowy, proces konserwacji zabytków. Do uregulowania jest też sporna sprawa z sąsiadującą z TRAFO wspólnotą mieszkalną (kwesta hałasu generowanego przez aparaturę chłodzącą wodę konieczną do utrzymywania m.in. klimatyzacji czy windy). Ulepszenie wymaga też rozwój instytucji pod kątem zmieniających się norm dostępności dla różnych grup wykluczonych, a także zakupy

nowych sprzętów koniecznych do realizacji misji wystawienniczej (sprzęt ulega eksploatacji).

Trafostacja Sztuki została powołana jako instytucja partnerstwa publiczno-prywatnego i to był precedens w Polsce, który nie miał jednak ekonomicznej racji bytu, jeśli instytucja miała realizować niekomercyjne cele propagowania sztuki współczesnej. Po niepowodzeniu pomysłu szczecińskiego, inne miasta wycofały się podobnych pomysłów (np. Poznań również zastanawiał się nad taką formułą dla Miejskiej Galerii Arsenał). Miasto słusznie zdecydowało się w 2017 roku zmienić strukturę na typową instytucję kultury, ale za tą decyzją nie poszło urealnienie sytuacji finansowej i ilości etatów względem podobnych instytucji w Polsce. W niektórych latach braki kompensowano dotacją celową, pozwalającą utrzymywać poziom programu, która skończyła się, kiedy nadszedł kryzys finansowy w 2021 roku. Porównując TRAFO z instytucjami podobnego formatu (Białystok, Toruń, Poznań, Wrocław czy Gdańsk): w innych większych miastach wojewódzkich w Polsce jest to zwykle ponad 20 etatów i średnio 4 mln zł – 5 mln zł budżetu. TRAFO ma ok 60 % podobnych budżetów, a ceny materiałów, usług czy wreszcie stawek twórczyni czy twórców takie same. W naszym przypadku jest to po zwiększeniu 2,8 mln zł, czyli podobny budżet jak Bałtycka Galeria Sztuki Współczesnej w Słupsku. Mamy jednak zrozumienie stopniowego progresu i w ostatnim roku podjęliśmy rozmowy odnośnie kroków zmierzających do rozłożonego na lata rozwoju i szukania wzmocnień dzięki partnerstwom.

W strukturze TRAFO brakuje koniecznych etatów, co uzupełniane jest czasowym (nieefektywne z dłuższej perspektywy) zatrudnianiem kadry na umowy zlecenie. Na ich powołanie nie pozwala ograniczona dotacja podmiotowa, a obecna kadra działa wielozadaniowo, co ma jednak przełożenie na przeciążenie obowiązkami (zwłaszcza w kontekście nieustannego poszukiwania i rozliczania środków zewnętrznych). Brakuje m.in. osoby obsługującej kontakty z mediami, stałego konserwatora dzieł sztuki (prezentując prace jesteśmy zobligowani do profesjonalnej opieki, co powoduje nieustanne korzystanie z zewnętrznych konserwatorów), wykwalifikowanej opieki wystaw, a etaty kuratorskie są połączone z produkcyjnymi. Nieustannie zresztą program TRAFO jest realizowany dzięki dużemu wsparciu z zewnątrz.

Mimo trudnej sytuacji program jest stały, nie rwany i to na międzynarodowym poziomie. W każdym roku TRAF0 pozyskuje środki na działalność i to z samej działalności statutowej: swoich wystaw, grantów zagranicznych czy partnerów zagranicznych.

2. MISJA I WIZJA PRZYSZŁOŚCI TRAF0

Trafostacja Sztuki w Szczecinie powinna w latach 2025 – 2031 rozwinąć wizję działania nakreśloną w poprzednich latach. Założony wcześniej plan został w wielu miejscach osiągnięty. Instytucja jest zarządzana stabilnie mimo ograniczeń budżetowych. Ma stały program wystawienniczy obudowany wydarzeniami towarzyszącymi, rosnącą publiczność, umacnia się też międzynarodowo.

TRAF0 jest obecnie instytucją wielofunkcyjną, pokazującą narzędzie sztuki w jej różnych kontekstach i związkach. TRAF0 ma pełnić rolę „tłumacza” popularyzującego (bez fałszywych uproszczeń, ale z dostępnością), lokującego sztukę w niezwykle dziś złożonym obszarze kulturowym, społeczno-politycznym, ekonomicznym, wreszcie egzystencjalnym.

Trafostacja Sztuki to zarazem miejsce eksperymentu i pokazywania procesu artystycznego, produkcji i testowania wiedzy, wytwarzania nowych modeli myślenia, co jest nieodzowną częścią nacisku na rolę popularyzatorską i edukacyjną. Ma to na celu zwiększenie społecznego oddziaływania zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym.

Trafostacja Sztuki to wreszcie miejsce etosu - instytucji, której misja i działalność artystyczna powinna czynić widzialnym w praktyce, w szerszej przestrzeni społecznej, takie zagadnienia jak: troska o przestrzeń wspólną, wartość publiczna, wzajemny szacunek i chęć zrozumienia, gość-inność, dążenie do stworzenia warunków dla powszechnego i indywidualnego rozwoju, zmiana społeczna.

Specyfika Trafostacji Sztuki nie powinna być jednak kształtowana w oparciu o dogmatyczny *statement*, ani o wolne obszary programowe innych instytucji sztuki w Polsce w duchu konkurencyjności (choć zdecydowanie należy o nich pamiętać i z nimi współpracować), ale poprzez przyjęcie postawy otwartej na twórczy dialog i krytyczny namysł na wytwarzaną wiedzę. Niemniej jednak w ostatnich trzech latach, pod moją kuratelą przyjęliśmy definicję miejsca oraz manifest działania, które wyznaczają w ogólności charakter i cel Trafostacji Sztuki w Szczecinie na kolejne lata.

Definicja miejsca:

TRAFO Trafostacja Sztuki w Szczecinie to otwarte w 2013 roku centrum sztuki współczesnej zlokalizowane w Szczecinie – stolicy polsko-niemieckiego regionu pogranicznego Pomorza.

TRAFO to wielofunkcyjna platforma spotkań artystów z publicznością, pokazująca narzędzie sztuki w jej różnych kontekstach i transdyscyplinarnych związkach. Tutaj dzieła wizualne wchodzą w relacje z literaturą, muzyką czy teatrem oraz naukami społecznymi i nowymi technologiami.

TRAFO pełni rolę „tłumacza” popularyzującego, lokującego sztukę w niezwykle dziś złożonym obszarze kulturowym, społeczno-politycznym, ekonomicznym czy egzystencjalnym.

TRAFO to post-instytucja, nieograniczona sztywnymi regułami wobec szybkich zmian świata i sztuki.

TRAFO to poligon historii sztuki, miejsce eksperymentu i pokazywania procesu artystycznego, produkcji i testowania wiedzy.

Program TRAFO to wystawy, programy badawcze i rezydencyjne, wydawnictwa, spotkania, koncerty, wykłady. Jego nieodłącznym elementem jest stały program edukacyjny skierowany do różnych grup wiekowych, wprowadzający w zagadnienia sztuki współczesnej.

Manifest ideowy TRAFO Trafostacji Sztuki w Szczecinie:

Sztuka testuje / przesuwa granice przyjęte przez społeczeństwo.

Sztuka to samouczące się narzędzie, elastyczne – oportunistycznie dopasowujące się do szybkich zmian dzisiejszego świata. Sztuka jako eksperymentalna droga poznania, intensywna forma życia, jawi się jako oferta tam, gdzie inne dziedziny boją się ryzyka eksperymentu, gdzie ogranicza je racjonalność, służąca w prostej linii np. gospodarczemu neoliberalizmowi.

Institucje sztuki, artyści, kuratorzy, cały system art-worldu wydaje się być silnym narzędziem komunikacji i perswazji. A jednak członkowie tego systemu nie wykorzystują owego potężnego mechanizmu, który posiadają lub wykorzystują go zawsze tak samo – do skutecznego przekonywania, że jedynym prawomocnym dla sztuki modelem pytań są zagadki nierozstrzygalne, a jedynym modelem odpowiedzi – paradoks. Aparat sztuki mógłby być, na wzór dyskursów akademickich, mocnym kanałem oddziaływania, pełnoprawnym uczestnikiem i współtwórcą debaty o kształcie rzeczywistości i sposobach przeżywania świata.

Odważmy się więc używać nieprawomocnego języka sztuki. Jeżeli myślimy o sztuce poważnie powinniśmy przyjąć wiedzę, którą produkuje i wprowadzać ją w nasze życie.

(Stanisław Ruksza, dyrektor TRAFO Trafostacji Sztuki w Szczecinie)

3. OPIS OFERTY PROGRAMOWEJ

TRAFO w myśl swoich zadań statutowych, ale i manifestu instytucji, definiuje się jako **miejsce eksperymentu** sztuki na przecięciu różnych dyscyplin artystycznych i naukowych. Miejscem działania jest transgraniczne miasto Szczecin, choć przestrzenią obszaru dzisiejszej sztuki jest obieg międzynarodowy, podkreślający jednak lokalną perspektywę (*glokalizacja*) miasta, regionu, państwa: **kontekst czyni tekst**.

TRAFO – „WOLNE MIASTO SZCZECIN NA POCZĄTKU POLSKI”

Budynek galerii sztuki współczesnej służył do lat 50. transformacji energii elektrycznej. Dziś służy przetwarzaniu sztuki współczesnej w energię społecznej zmiany. Ledowy neon Andrzeja Wasilewskiego **Wolne Miasto Szczecin**, powstały we współpracy z Mikołajem Iwańskim, został umieszczony na fasadzie TRAFO Trafostacji Sztuki. Dzięki temu ulica Św. Ducha, przy której znajduje się nasza galeria, nabrała radości i światła. Kolorowa paleta barw to podstawy sztuk wizualnych oraz wielowymiarowego obrazu świata. Rozumienie wolności traktujemy w pełni wieloznacznie. To jedna z podstawowych i uniwersalnych kategorii filozoficznych i obywatelskich, nie mówiąca jedynie o „wolności od”, ale również „wolności do”. Tak, wolność jest w naszym mieście jedną z głównych kategorii tożsamościowych i nie przynależy do żadnej z grup światopoglądowych. Złożenie słów „wolny” i „Szczecin” traktujemy synonimicznie, z pełną otwartością, nie zamykając ich w siatce utartych schematów i najprostszych bieżących skojarzeń. „Wolny” w znaczeniu *free* odnosi się do wolnomysliczności jako warunku koniecznego dla uprawiania sztuki czy nauki, natomiast w znaczeniu *słow*, do ekologii i postulowanej zmiany tempa życia, innych niż przyrost produkcji i zysku (też jako wyróżnika naszego miasta).

Z kolei drugi człon – „**na początku Polski**” odnosi się do nowego programu i rozwinięcia strategii w Szczecinie, o pogłębienie kontekstu regionu przy umiejscowieniu go w szerszym kontekście międzynarodowym. „Na początku Polski” odwraca potoczne „na końcu Polski” na okcydentalizujący kierunek postrzegania. To program stojący w opozycji prostych populistycznych recept i odpowiedzi, ale też przyzwyczajęń geograficznych. Zmieniamy punkt miejsca, z którego się mówi, umiejscawiając się w

centrum i odnosząc do innych relacji: na osiach międzynarodowych, ponadregionalnych (Euroregion Pomerania), innych miasta portowych (specyfiką szeroko pojęta wymiana), strategii „decentralizującego centrum” czy wielości centrów w miejsce jednego centrum i anachronicznego modelu myślenia na centrum i peryferia (i dalej: wytwarzania wiedzy w centrum i następnie jej redystrybucji).

Program „na początku Polski” ma sprzyjać dyskusjom o potrzebach zmian struktur myślenia, a zarazem testowania i wprowadzania w życie dobrych praktyk (precedensów) czy „sztuki naprawczej” i równoważenia konfliktów (jesteśmy świadomi współzależności praktycznie każdej dziedziny życia społecznego) oraz artywizmu. Ten wątek bliski jest obecnym praktykom foresightingowym aplikowanym coraz częściej w obszarze kultury. Foresight strategiczny i speculative futures służyć ma zbudowaniu możliwych scenariuszy przyszłości także instytucji sztuki oraz wychwycić możliwe zaburzenia.

Zaczynamy od środowiska, w którym działamy (TRAFO między artystami a publicznością): od próby uregulowania honorariów artystów (podjęliśmy tę dyskusję w TRAFO w ramach debat przed współKongresem Kultury, a 21 stycznia 2025 roku jako pierwsza publiczna galeria w Polsce podpiszemy wypracowane porozumienie z Obywatelskim Forum Sztuki Współczesnej dot. transparentnych honorariów) oraz relacji z publicznością (rewizja cen usług, a także samoocena i poprawa oferty programowej w kwestiach dostępności).

Program „na początku Polski” stawiać ma też pytania do debaty (nie tylko w Szczecinie, ale ogólnopolsko): co jest publiczne? narodowe (czy narodowe może oznaczać progresywne)?, co miejskie? Kim jest dzisiejszy mieszkaniec/mieszczanin, czy aktywistą współdecydującym o przemianach, czy tylko odbiorcą, a może konsumentem?

W ślad za tymi pytaniami mają iść nowe poszerzone partnerstwa, ale także próba przymierzenia się do innego modelu organizacyjno-finansowego (modele partnerstw czy współprowadzenia).

--

TROPY PROGRAMOWE

Duża część poniższych tropów programowych została zainicjowana w poprzednich latach, powodując charakter i rozpoznawalność TRAFO na mapie sztuki, a obecnie jest rozwijana i będzie kontynuowana w następnych latach. Wiele z poniższych przykładów, przede wszystkim planowane wystawy, stanowią nadal o *clou* TRAFO.

a.) Transdyscyplinarność jest nieustannie kluczową kategorią organizującą skalę narzędzi/medium, którymi operuje sztuka współczesna czasu trzeciej dekady XXI wieku. „Mam tylko jeden język i nie jest to mój własny język”. Powyższe zdanie Jacquesa Derridy jest jednym z nieformalnych haseł dla pokazywania dzisiejszej transdyscyplinarności sztuk wizualnych i równouprawnienia dziedzin. Z jednej strony bowiem sztuka to wciąż klasyczne media: malarstwo, rzeźba, grafika, instalacja czy performance, fotografia, design (związki te warto rozwinąć w oparciu o prowadzoną już współpracę z różnymi środowiskami i formach). Z drugiej, ważnym zadaniem instytucji jest pokazywanie źródeł kodów wizualnych - związków sztuki z literaturą, muzyką i sound-artem, zwrotu zarówno performatywnego czy scenograficznego (działania np. z teatrami), wreszcie z naukami społecznymi (nowe perspektywy badawcze) czy nowymi technologiami (przy współpracy z uczelniami szczecińskimi). Prezentacje takie wiążą się jednak z potrzebą pełnej współpracy instytucji tj. kuratorskim wpływem zespołu na ich merytoryczny kształt. Przy czym wypracowaną formułą aktywności instytucji w tym punkcie powinny być długofalowe programy (z uwzględnieniem wymiaru międzynarodowego), wzmacniające jej charakter. Jednym z przykładów realizacji tego zjawiska transdyscyplinarności jest aktualny międzynarodowy program rezydencyjny „Tekhne” i mający swoje wystawiennicze odsłony. „Tekhne” wychodzi od świata dźwięku, ale pozostające w relacji właściwie z wszystkimi możliwymi działaniami twórczej aktywności. W ten wątek wpisują się planowane na kolejne lata, np.: „Power of Error” (2025-27, cykl realizowany z partnerami z Azji), „Szczecin – Berlin – Alexander Platz” (2025- 28, kuratorzy: Dariusz Kacprzak, Stanisław Ruksza; planowany był wspólnie z Muzeum Narodowym w Szczecinie, ale odłożony w przyszłość z powodu zmian kadrowych w MNS). Dyskutujemy też model współpracy projektu „TransMisje Literatury i Sztuki” dla Szczecina z Biurem Literackim jako przyszłego

międzynarodowego festiwalu literackiego w mieście, a także różnych potencjalnych form Biennale Sztuki dla Szczecina.

b.) artyści i kontekst – odnowienie „Mapy sztuki Szczecina” i zainicjowania pisma transdyscyplinarnego „Blok Zachodni”

„Nie ma w istocie czegoś takiego jak Sztuka. Są tylko artyści”. Zdanie to stanowi początek najbardziej popularnego podręcznika dziejów sztuki, autorstwa Ernsta Gombricha. To nieco prowokacyjne zdanie możemy odnieść dla podkreślenia roli środowiska. Przykłady silnych środowisk w miastach Europy zwykle emanują także licznymi dobrymi instytucjami sztuki i ilością ważnych wydarzeń.

Problem relacji między tym, co lokalne a co globalne będzie podejmowany również w odniesieniu do tradycji historii sztuki. Kwestie relacji należałoby zatem odwrócić: jak globalna tendencja ulega przekształceniu w zetknięciu z lokalnymi potrzebami i mentalnością? Jak zostaje przefiltrowana przez kontekst miejsca i ludzi w nim tworzących?

Od grudnia 2017 do czasu pandemii działał w TRAFO program „Mapa sztuki Szczecina”, próbującego nazwać różne funkcjonujące porządki sztuki w mieście (artystów, kuratorów, krytyków, instytucje, fundacje, osoby, festiwale). Pandemia zatrzymała impet działania. Dziś czujemy potrzebę zmapowania środowiska oraz jego promocji poza Szczecinem. To praca, na którą składać się powinny badania socjologów i historyków sztuki, wystawy, publikacje, spotkania, mapy pokazujące i archiwizujące relacje artystów miasta.

Wraz z innymi Podjęte zostaną też starania o dodatkowe środki w celu stworzenia dwujęzycznej strony internetowej – bazy danych artystów Szczecina, mających służyć promocji środowiska w artworldzie. „Mapa sztuki Szczecina” mogłaby posłużyć inicjatywie „Szczecin Open Art.” - zapraszającej do Szczecina ważne osoby artworldu z kraju i ze świata (na wzór Stkhlm Stkhlm Stkhlm w Sztokholmie czy Oslo Open).

Inicjatywa, na którą TRAFO zamierza pozyskać środki zewnętrzne miałyby zostać zorganizowana z innymi instytucjami, uczelniami wyższymi i artystami niezależnymi. Wydarzenie ma umocnić środowisko szczecińskie na mapie sztuki współczesnej w Polsce i na świecie, rozbudowując kolejne wymiany artystów i naukowców.

Skierowanie TRAFO na środowisko wiąże się także z uwzględnieniem ich problemów w czasach prekariatu. W tej optyce ruchy występujące na świecie pod hasłem „support local artists” - „wspieraj lokalnych artystów” (w opozycji do komercyjnej dominanty rynku sztuki), są dzisiejszą cechą demokratyzacji sztuki. Korespondują one z polityką miejskości i ruchami obywatelskimi, zasługując na instytucjonalną refleksję. Stąd zainicjowana już wspomniane porozumienie TRAFO z Obywatelskim Forum Sztuki Współczesnej,

Lokalność nie stanowi jednak głównego kryterium oceny. Te powinno być jakościowe, sprawdzone podczas pracy nad projektem przez wyspecjalizowany zespół kuratorski instytucji. Niemniej w najbliższych latach zaprezentowane zostaną też niejednokrotnie wystawy artystów związanych dzisiaj lub w przeszłości ze Szczecinem, np. Agata Zbylut, Maryna Sakowska, Karolina Breguła, Piotr Bruch.

Osobnym zagadnieniem jest praktyczna nieobecność profesjonalnej krytyki sztuki w Szczecinie, podobnie jak w wielu miejscach tzw. Ziemi Zachodnich. Problem wynikający z wieloletniego braku sprofesjonalizowanego życia artystycznego, mógłby zostać powoli kompensowany transdyscyplinarnym pismem ponadregionalnym „Blok Zachodni” powstałym w wyniku partnerstw kilku podmiotów. TRAFO deklaruje zainicjowanie tego działania, którego powodzenie może jednak udać się przy wypracowaniu większej, silnej struktury współprac.

c.) prze-pisywanie / negocjowanie kanonu historii sztuki

Sztuka oprócz kontekstu miejsca i źródeł języka, nie działa w historycznej próżni, ale w twórczy sposób reinterpretuje przeszłość. Prze-pisywanie historii sztuki danego miejsca stało się dla wielu ważnych instytucji sztuki działaniem wzmacniającym ich narrację.

Nowoczesność regionu, jak i zjawiska związane z dziedzictwem pojęć i różnych wątków tożsamościowych, które w polskiej kulturze są nieustannie redefiniowane, powinny stać się przedmiotem badań przekładającym się na wystawy i publikacje.

Ilość „białych plam” w historii sztuki jest duża, a niektóre zjawiska mogą służyć nowym interpretacjom w świetle dzisiejszych perspektyw badawczych. Inne, świeże, domagają

się opracowania i wystawienia. Rozwinięciem tego działania będą wystawy dialogi – artyści współczesnego z artystami nieżyjącymi, a także transhistoryczne podejście kuratorskie w wystawach problemowych.

Wątek prze-pisywania historii sztuki odbywa się również w kontynuowanym cyklu „Artysta o artyście”. Jego ideowy tekst głosi: „TRAFO jako poligon historii sztuki stara się wraz z artystami stworzyć załączek alternatywnej wobec dyskursu akademickiego tej dyscypliny. W naszej galerii udostępnimy im przestrzeń do własnej opowieści o wybranym przez nich artyście, o jego biografii i dziele. Współczesna galeria sztuki to również alternatywa dla naukowych, akademickich dyskursów o sztuce i jej historii. To przestrzeń postępów niekanonicznych, transgresji i herezji metodologicznych. Do działań weryfikujących dotychczasowy dyskurs historii sztuki zapraszamy artystów. Każdy z nich zaprezentuje postać dla niego w pewien sposób znaczącą – czy jako obiekt afirmacji, czy negacji. Wraz z nimi chcemy stworzyć załączek INNEJ opowieści o twórczości i autorach”.

d.) rezydencje artystyczne stanowią jeden z najskuteczniejszych sposobów realizacji długofalowych projektów o rezultacie przekraczającym doraźne wizyty studyjne.

Skutkujące przemyślanymi kontekstualnie projektami, są naturalnym zapleczem kształtowania kolekcji sztuki regionu, jak i pisanie historii sztuki danego miejsca. Pozwalają również tworzyć silne partnerstwa w oparciu o wymianę artystów, pozyskiwać dodatkowe środki na wystawy.

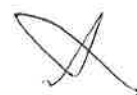
Rezydencje stają się istotnym elementem strategii kształtowania miast na świecie.

Cennym składnikiem tego typu działalności twórców jest animacja relacji wspólnotowych w obszarach, które wymykają się polityce społecznej.

TRAFO od 2017 roku jako jedna z nielicznych polskich instytucji sztuki działa w stałych sieciach rezydencyjnych. W latach 2017-2020, na bazie programu Creative Europe realizowaliśmy partnerstwo rezydencyjne z galeriami Silk Museum w Tbilisi, Centro Centro i Habla En Arte w Madrycie oraz MeetFactory w Pradze. Na bazie tych działań powstała wystawa oraz anglojęzyczna książka. W latach 2022 – 2026, dzięki wsparciu Creative Europe, realizujemy cykl rezydencji sound-artowych „Tekhne – be aware of

sound” wspólnie z CTM Festival (Niemcy), GMEA – National Center for Music Creation of Albi-Tarn (Francja), OUT.RA – Associação Cultural (Portugalia), Skaņu mežs festival (Łotwa), Q-O2 (Belgia) i Akademią Sztuki w Szczecinie. Cykl TEKHNÉ sytuuje się w obszarze sztuk dźwiękowych, gdzie tradycja muzyki eksperymentalnej przenika się ze sztuką wizualną. Obejmuje rezydencje, wystawy, warsztaty i inne wydarzenia adresowane do twórców, studentów i lokalnej społeczności, których istotą jest połączenie działań badawczych, eksperymentalnych, edukacyjnych i upowszechniających. W 2026 roku podsumowany zostanie duża wystawa w TRAF0. Przez cały czas trwa też w TRAF0 program dłuższych pobytów studyjnych artystów z całego świata, skutkujący wystawami w TRAF0. Podjęta została też współpraca dłuższej wymiany i budowania wystaw z artystami z Afryki (Kenia, Ghana, Maroko, Etiopia) i Azji (Chiny, Japonia, Wietnam, Korea Płd., Tajwan, Hong Kong). Trafostacja Sztuki przyjmować będzie w najbliższych latach kontynuować program wysyłania artystów (przede wszystkim szczecińskich) za granicę oraz przyjmowania interesujących artystów w Szczecinie, wzbogacających program TRAF0 i mogących rzucać nowe spojrzenie na kontekst miejsca.

e.) **wystawy tematyczne i monograficzne**, programy: międzynarodowe, związane z aktualnymi kwestiami artystycznymi w optyce geopolitycznej, np. wystawa „Power Of Error” (kurator: Stanisław Ruksza; międzynarodowa wystawa pokazująca różne podejście do kategorii błędu i przypadku w estetyce i sztuce Wschodu a Zachodu; organizowana z polskimi i zagranicznymi partnerami; odbywać się ma w Polsce oraz Japonii i Chinach w latach 2025-27); „Retrowersje Szczecin” (2025-26, zespół kuratorski: Zuzanna Mielczarek i Mateusz Włodarek oraz Emilia Orzechowska i Stanisław Ruksza; organizowana z Narodowym Instytutem Architektury i Urbanistyki poświęcona powojennej odbudowie Szczecina, późniejszych historyzujących postmodernistycznych wariacji, ale także jego dzisiejszej rozbudowy w kontekstach społeczno-ekonomicznych. Dużą część wystawy stanowić mają prace osób artystycznych, przygotowanych specjalnie na wystawę i korespondujących z dokumentalną warstwą projektu); „Afrofuturyzm” (tytuł roboczy zainicjowany w 2024 roku w TRAF0 wystawą Richarda Onyango i rozmijany z innymi partnerami w latach

kolejnych); „New Budapest” (kurator: Stanisław Ruksza; wystawa aktualnej silnej, niezależnej sceny sztuki na Węgrzech); „Wietnamczycy w Polsce 2025-27” (tytuł roboczy; realizowana z jedną z warszawskich instytucji oraz pierwszy etap z Muzeum Sztuki w Łodzi w 2025 roku), „Słupy Herkulesa – o spotkaniu Europy z arabską Afryką” (we współpracy z instytucjami Tangeru i Tetuanu; 2026-28); a także wystawy „szybkiego reagowania” („słuch społeczny” instytucji) odzwierciedlające aktualne problemy kulturowe. Szereg dużych wystawach problemowych powstać może jedynie w partnerstwie z innymi podmiotami (zwłaszcza wystawy zagraniczne), bo kwoty ich realizacji przekraczają możliwości TRAFO (tak realizowany był np. projekt Natalii Romik „Kryjówki. Architektura przetrwania”, który po TRAFO i Zachęcie (współpraca obu instytucji) jest pokazywany w różnych instytucjach na świecie.

Z wystaw monograficznych zaprezentujemy w najbliższych latach wystawy m.in. Marka Mushivę, Marvana Hamdana, Agatę Cieślak, Yvonne Roebb, Sebastiana Winklera/Rafała Żarskiego, kooperatywę SHIRIN z Aten, SUPERFLEX, Lailę Shawa, Hasior/Rycharski, Filip Rybkowski, Jana Shostak, Szabolcz Kisspall, Wajukuu Art. Center. Wszystkie projekty wystawiennicze powinny trwać minimum osiem tygodni i są obudowane programem edukacyjnym.

Istotna jest też eksperymentalna praca z młodymi artystami, co pozwala kształtować wzajemne relacje instytucji i artystów, a także konstituować środowisko na mapie krajowej.

f.) Trafostacja Sztuki w networkingu instytucji (współpraca z innymi podmiotami)

Instytucja dzięki partnerstwom powinna wprowadzać poruszane przez nią zagadnienia w ogólnopolski i międzynarodowy obieg artystycznych zjawisk, współdziałając z szeregiem innych, dopełniających ją programowo placówek. Współpraca z innymi instytucjami nie ma polegać na importowaniu gotowych projektów, ale na partnerskim dialogu, a także wystawach i prezentacjach TRAFO za granicą. Ważnym krokiem jest wzmocnienie Trafostacji Sztuki w międzynarodowym networkingu sztuki poprzez rezydencje artystyczne dla artystów i kuratorów skupionych wokół programu galerii (np. przy projekcie „Tekhne” czy przyszły „Power Of Error”), a także partnerstwa przy wspólnych projektach, również pokazywanych za granicą.

Niezależnie od partnerstw szczecińskich czy wojewódzkich, warto też rozważyć partnerstwa metropolitalne z innymi regionami w kraju i za granicą. Istotne jest też wypracowanie stałych partnerów zagranicznych - ważnych instytucji.

W latach 2017 – 2024 TRAF0 podjęło współpracę z wieloma podmiotami w Szczecinie (m.in. Akademia Sztuki w Szczecinie, Uniwersytet Szczeciński, OFFicyna, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Lokatorne, Oswajanie Miasta), Polsce (m.in. Narodowa Galeria Sztuki Zachęta w Warszawie, Galeria Arsenał w Białymstoku, Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu, CSW Kronika w Bytomiu, Biennale Warszawa, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, Muzeum Sztuki w Łodzi), za granicą (m.in. Kyoto Art. Center w Kyoto, MeetFactory w Pradze, FKSE w Budapeszcie, Silk Museum w Tbilisi, Habla En Arte w Madrycie, Temporary Gallery w Kolonii, SCCA – The Savannah Art Centre Tamale (Ghana), The Museum Of African Art w Belgradzie, Jewish Museum we Frankfurcie nad Menem, Kunstraum Bethanien w Berlinie, CTM w Berlinie, Boxes Art. Museum w Foshan, Guangzhou Academy Of Fine Art.). Obecnie tworzone są kolejne partnerstwa i projekty międzynarodowe na kolejne lata, m.in. przy uczestnictwie przy globalnym projekcie Listening Biennale (12 instytucji sztuki z różnych stron świata świata, wśród nich szczecińskie TRAF0).

Networking TRAF0 ma wreszcie wpływ na miejsce w geopolitycznych osiach dzisiejszego świata. TRAF0 kierunkuje swoje priorytety na współpracę m.in.: z niemieckimi środowiskami i partnerami (realizowane już wystawy „Meese / Jankowski”, ale i przyszłe jak *„Tutaj i tam – hier und dort. hybride Strukturen in transnationalen sozialen Räumen / hybrydowe struktury w transnarodowej przestrzeni społecznej”* z Kunstraum Bethanien Kreuzberg w Berlinie czy wystawę sztuki feministycznej Polski i Niemiec na lata 2026-27); współpracy z krajami Azji; a także współpracy z instytucjami Globalnego Południa.

g.) **TRAF0 poza TRAF0** – Istotnym elementem promocji TRAF0, Szczecina i sztuki polskiej za granicą jest pokazywanie wyprodukowanej wiedzy później w innych instytucjach na świecie. Z jednej strony ma to przełożenie promocyjne i służy budowaniu sieci kontaktów, a z drugiej jest realnym „sprawdzam” wytworzonych dzieł. W ciągu ostatnich siedmiu lat kilkanaście produkcji wystawienniczych TRAF0 było

prezentowanych na świecie. Szereg z nich przyczyniło się do wytworzenia wspomnianych relacji współprac z Niemcami, krajami w Azji i Globalnym Południe. TRAFO przymierza się też do naturalnego dla miasta kierunku Skandynawii.

h.) **publikacje.** Ważną stroną instytucji sztuki są jej **wydawnictwa**, ich wartość naukowa i promocyjna. Nierzadko one są pierwszym pomostem przy partnerstwach i kontaktach. Zamiast katalogów wystaw, których rola w dobie ogromu wydawnictw artystycznych, jak i dokumentacyjnej roli internetu spada, nacisk powinien zostać położony na publikowanie readerów, książek problematyzujących podejmowany obszar zjawisk, ewentualnie artbooki oddające specyficzny charakter wystawy.

W najbliższych latach wydane mają zostać m.in. artbooki Jonathan Meese / Michał Jankowski „Freedom To Freedom” (wspólnie z fundacją Jonathana Meesego), Katarzyna Szeszycka „Nocą będę opisywał słońca” (wspólnie z Akademią Sztuki w Szczecinie), Andrzej Wasilewski „Fabryka Absolutu (wspólnie z OCT Boxes Art. Museum w Foshan City w Chinach) czy Richard Onyango „Kangalika” (w partnerstwie z Muzeum Narodowym w Szczecinie).

i.) **edukacja artystyczna i kulturowa.** Edukacja stanowi komplementarna część całego programu. I jest to właściwie ciągła praca u podstaw. Pamiętajmy, że w polskim systemie edukacyjnym praktycznie nie ma sztuki współczesnej w programie, więc centra sztuki współczesnej realizują zarówno produkcję sztuki i wiedzy, jak i działania przygotowawcze do jej odbioru. A to z kolei trzeba robić na każdym poziomie: od najmłodszych w różnych grupach wiekowych, przez młodzież, po osoby dorosłe. Jesteśmy ponadto w regionie, gdzie nie ma kierunku historia sztuki na Uniwersytecie Szczecińskim, a Akademia Sztuki powstała stosunkowo niedawno. To wciąż wprowadzanie kompetencji, bo póki co, brak lokalnie też krytyki artystycznej. To naczynia połączone.

Obłożenie warsztatów w TRAFO jest duże i zwykle trzeba czekać w długiej kolejce zapisów. I dotyczy to też różnych grup: od najmłodszych przez młodzież po grupy seniorów. Prowadzone też są okazjonalnie zajęcia TRAFO w przedszkolach, kiedy dzieci nie mogły dotrzeć na miejsce, choć istotne jest spotkanie „twarzą w twarz” z

dziełem sztuki, co buduje cielesny nawyk. Oczywiście, musimy pamiętać, że dziś tzw. wyjścia szkolne wymagają chęci pedagogożki/-ga czy opiekunów. Ale jest wiele takich szkół, które współpracują stale i widzimy często powrót tych samych osób, co kształtuje publiczność z większymi kompetencjami.

Inna sprawa, że w zredukowanym, ze względów oszczędnościowych, do kilkunastu osób zespole TRAF0 (jak wspominałem zwykle podobne instytucje liczą przynajmniej dwadzieścia osób), dział edukacji to jedna osoba wspomagana przez kilkusobowy zespół kuratorski, podobnie jednoosobowo w kwestii promocji, a te zagadnienia wiążą się przecież z misją upowszechniania. Oprócz warsztatów to też stały program publiczny wokół wystaw, czyli oprowadzania z artystami, spotkania wokół książek czy filmów artystycznych, zagadnień sound-artu (cykl „Tekhne – miej świadomość dźwięku”) czy cieszące się dużą popularnością „Wykłady mistrzowskie”. Ale mamy świadomość, że dział edukacji powinien być większy

TRAF0 powinno być przestrzenią nowoczesnych praktyk edukacyjnych: „uczenia” i „oduczania” się oraz krytycznego myślenia na temat ważnych współcześnie zagadnień.

Istotną praktyką powinno być też wprowadzenie zajęć integrujących ze sobą różne grupy (w tym różne grupy wiekowe) i środowiska, a także docelowo wspólnego wypracowywania nowych narzędzi do pracy z mniejszościami czy grupami wykluczonymi. To jednak znowu wymaga dodatkowych stałych edukatorów.

Pomijana w szkołach edukacja artystyczna jest jednym z filarów obecnego programu TRAF0 i będzie konsekwentnie rozwijana jako równoległy i równoważny program.

Istotne jest, aby edukacja wizualna nie stanowiła epizodu, ale była długotrwałym procesem wzrastania ze sztuką i dojrzewania w jej obecności. TRAF0 proponuje międzypokoleniową działalność popularyzatorską (od dziecięcej, poprzez projekty dla rodzin, po zajęcia dla seniorów), co jest jedną z silnych stron instytucji. Na ofertę edukacyjną składają się m.in. oprowadzania kuratorskie po bieżących wystawach, wykłady towarzyszące, zajęcia dla dzieci i młodzieży, rodzinne soboty, stałe cykle z osobami wykluczonymi.

Wprowadzone zostały i będą rozwijane stałe interdyscyplinarne cykle, np.:

- **TRAFOMiasta** to cykl dysput i działań w TRAFO, których przedmiotem jest miasto. Pojmujemy je nie tyle jako biernie konsumowaną przestrzeń czy arenę politycznej rywalizacji, lecz przede wszystkim – nieustające wyzwanie intelektualne. Metropolia XXI w. to globalny, nieustannie ewoluujący projekt, wymagający podejścia interdyscyplinarnego. Naszą społeczną odpowiedzialnością jest świadome uczestnictwo w procesach miastotwórczych, z wykorzystaniem wszystkich dostępnych zasobów wiedzy. Do udziału w wydarzeniach są zapraszani naukowcy z różnych dziedzin, lokalni aktywiści, artyści, praktykujący architekci, przedstawiciele samorządu i wszyscy mieszkańcy. Głównym bohaterem jest Szczecin, lecz lokalne doświadczenie miejskości odnosimy będziemy do innych miast w Polsce i na świecie.

- **Wykłady mistrzowskie** – („*Dom na mieszkanie własny mam / W niczem nie biegłem w cudzy ślad. / – Każdego mistrzom wyśmiał rad, / Który nie wyśmiał siebie sam*”, Nad bramą mego domu [w:] *Wiedza radosna* Friedrich Nietzsche) to cykl wykładów mistrzowskich w TRAFO, współorganizowany z Akademią Sztuki w Szczecinie prowadzonych przez wybitne artystki i artystów, kuratorki i kuratorów wystaw, krytyczki i krytyków. Każdy z gości zaprezentuje w wykładzie fragment swojego bogatego dorobku twórczego. Podjęta figura mistrza jest daleka od „uczonej ignorancji” i rutyny. Podkreślone zostaje nieustanne poszukiwanie wiedzy i metod twórczych, rewizja i dystans wobec własnej filozofii życia oraz miejsca w świecie. Dotychczas wykładali m.in. Anda Rottenberg, Zbigniew Libera, Izabela Gustowska, Ewa Zarzycka, Stach Szablowski, Piotr Rypson, Joanna Kiliszek, Małgorzata Winter, Krzysztof M. Bednarski, Aleksandra Kubiak, Wojciech Kozłowski. Kuratorzy cyklu: Stanisław Ruksza

- **oprowadzania kuratorskie do wystaw**

Blok edukacyjny TRAFO dla dzieci i młodzieży oraz blok rodzinny:

- **Warsztaty dla grup** - twórcze spotkania w TRAFO kierowane są do osób z różnych grup wiekowych, od najmłodszych do seniorów. Proponujemy atrakcyjne warsztaty rozwijające kreatywność, samodzielne myślenie oraz pracę w zespole. Ich celem jest uważliwianie na ukryte znaczenia i problemy poruszane w twórczości artystów.

- **Rodzinne soboty** to warsztaty w TRAFO. Zajęcia mają na celu rozwój zdolności manualnych i pobudzenie kreatywności zarówno u dzieci jak i dorosłych. Obiecujemy

świetną zabawę pełną twórczego zamętu. Zachęcamy do udziału rodziców z dziećmi, dziadków z wnukami. Wszelkie konfiguracje rodzinne są dozwolone.

Warsztaty przygotowane są w taki sposób, aby dorośli i dzieci wspólnie stworzyli swoje małe dzieło sztuki. W sztuce współczesnej w większym stopniu ważniejszy jest proces twórczy, niż sam efekt końcowy- zajęcia będą aktywne i angażujące w równym stopniu dla wszystkich uczestników.

j.) **kolekcja sztuki** – „Blizny i tatuaże TRAF0 – opowieść o ciele i duchu miejsca”

W statucie Trafostacji Sztuki brak zapisu o tworzeniu kolekcji. Podobnie jak inne instytucje nastawione na działalność eksperymentalną i wystawienniczą (KW w Berlinie, New Museum w Nowym Jorku, Palais de Tokyo w Paryżu) wytwarzają dzieła nie z myślą o późniejszej kolekcji, ale ich włączaniu w obieg sztuki. Na dzień dzisiejszy TRAF0 nie dysponuje kolekcją ale kwestia produkcji prac i możliwości wzmocnienia nimi publicznej kolekcji sztuki została postawiana do dyskusji wspólnie z innymi instytucjami, m. in. kolekcją Zachęty oraz Muzeum Narodowym. Kilka z prac produkowanych i wystawianych w TRAF0 zostało zakupionych do tych kolekcji. TRAF0 skupia się na produkcji wiedzy i nowych prac, bądź prze-pisywaniu istniejących, programowo nie posiadając swoich zbiorów, choć wiele prac powstałych na nasze wystawy znalazło się w wielu publicznych kolekcjach w Polsce i na świecie. Paradoksalnie TRAF0 pełne jest dzieł wpisanych w budynek, opowiadających jego historię oraz charakter programu – ducha i ciała. To liczne, nierzadko wybitne już prace, które w naszym mniemaniu, opowiadają historię miejsca, tworząc jego palimpsestową opowieść, jak i odnosząc się do współczesności. Postanowiliśmy stworzyć innego rodzaju rozszerzającą się wystawę stałą TRAF0 – postinstytucji sztuk wizualnych stosującej narzędzia rozpoznania czasów i przestrzeni, w których przyszło nam żyć i kształtować dni jutrzejsze.

Na kolekcję „Blizny i tatuaże TRAF0 – opowieść o ciele i duchu miejsca” składają się prace takich artystów jak: Karolina Breguła, Sławek ZBIŁOK Czajkowski, Jagoda Dukiewicz, Dobro Pany, Leiff Elggren, Rafał Jakubowicz, FEMEN, 2/5 BZ – Serhat

Köksal, Jiří Kovanda, Kraz, Barbara Kruger, Kamil Kuskowski, Artur Malewski, Jonathan Meese & Michał Jankowski, Jadwiga Sawicka, Andrzej Wasilewski, Zorka Wollny
Z czasem ta „antykolekcja w użyciu” TRAFO będzie zmieniała charakter. W 2025 roku otrzymując narrację przewodnika – słuchowiska...

Korespondującym wątkiem z nieformalną kolekcją jest sekundowanie i kuratorskie czy promocyjne wsparcie sztuki w Szczecinie pozostającej w korelacji z programem TRAFO i powstającym środowiskiem. TRAFO będzie też rozwijać na nowo, wspomnianą, zainicjowaną programem „Mapa sztuki Szczecina” współpracę z żywymi miejscami sztuki - pracowniami artystów, w postaci jednorazowych wydarzeń czy spacerów z publicznością umożliwiających im inny rodzaj poznania twórczości.

k.) **księgarnia TRAFO Books & Coffee** jest stale poszerzana o nowe wydawnictwa stanowiąc de facto jedyną w tym momencie księgarnię artystyczną w województwie gromadzącą specjalistyczne publikacje artystyczne i filozoficzne. Działalność będzie też poszerzona o działania kuratorskie na książkach (artbooki, książki artystyczne - wystawy, akcje artystyczne). Działalności księgarni towarzyszy okazjonalne kino artystyczne i aktywistyczne, które przy większym wsparciu finansowym mogłoby się przekształcić w stałą działalność kina eksperymentalnego

l.) **Promocja.** Działalność kulturalna musi być poparta szeregiem działań promocyjnych, aby nie tylko przekonała potencjalnego odbiorcę oraz wytwarzała nową publiczność czy społeczność, ale też, by w ogóle przedostała się w nadmiarze informacyjnym dzisiejszego świata. Dodatkowo populistyczna i postkapitalistyczna brutalizacja dominujących narracji marginalizują sferę publiczną w ogóle (w tym kulturę).

Należy przemyśleć dotychczasowe **aktywności promocyjne**. Wszelkie bowiem stosowane formy komunikacji, nawet najbardziej skuteczne, tracą z czasem swoje oddziaływanie i należy je często odnawiać. TRAFO dopracowało się w ostatnich latach spójnej koncepcji wizualnej zmieniło stronę internetową, szatę graficzną ulotek i zaproszeń, przygotowujemy na kolejne lata innowacje w tym zakresie. Brakuje natomiast jednak dodatkowego etatu samego stałego kontaktu z mediami. Obecnie w

TRAFO promocyjne działania z przeznaczonym małym budżetem (najczęściej wypracowanym ze środków wewnętrznych) są niewystarczające względem bogatego programu w ponadregionalnej czy międzynarodowej skali. Od 2025 roku będzie próbowali wdrażać kolejną osobę do działań promocyjnych. Oprócz dotychczasowych działań instytucji w tym zakresie, podjęte zostaną nietypowe formy, jak: audioprzewodniki; silniejsza obecność nie tylko w mediach specjalistycznych, ale też np. life-stylowych; akcje medialne.

ł.) **dostępność** jest jedną z kluczowych praktyk zmieniających się dziś instytucji, nie tylko kultury. TRAFO od kilku lat stara się otwarcie odgrywać ważną rolę w kształtowaniu postaw tolerancji, empatii, otwartości i redefiniowaniu rozumienia normy (neuroróżnorodność). Aby wypełniać tę misję należy nie tylko likwidować bariery fizyczne i językowe (dostosowanie architektury budynku, wystaw i opisów uwzględniające różne formy niepełnosprawności), ale także na poziomie kształtowania programu, mając na uwadze grupy wykluczone (ze względu na niepełnosprawność – fizyczną czy intelektualną, sytuację ekonomiczną czy narodowość). Grupy te powinny mieć również swoją reprezentację w osobach artystycznych czy współtworzących działania instytucji.

W tym celu niezbędne jest wzmocnienie merytoryczne i osobowe działu edukacji oraz działu promocji. Zwiększeniu dostępności TRAFO służyć ma też m.in. ścisła współpraca powołanego w przyszłości specjalisty ds. dostępności z działem promocji i komunikacji (np. komunikowanie wydarzeń w różnych językach). W przyszłości należałoby wprowadzić jeden etat poświęcony wyłącznie kwestiom poszerzania dostępności w TRAFO (niewykluczone, że podobnie jak z realizacją RODO stanie się to w przyszłości obligatoryjne w instytucjach kultury).

m.) nowe modele kultury pracy w sektorze kultury

Poniżej cytowany tekst napisałem do dyskusji przedkongresowej WspółKongresu Kultury. Stał on się załącznikiem streamingowanej dyskusji w TRAFO 22 października 2024 roku wokół statusu zawody artysty z przedstawicielem MKiDN – dyrektorem Maciejem Dydo. Konsekwencją tego spotkania i udziału TRAFO w przygotowaniach

współKongresu Kultury w Polsce jest próba wprowadzenia zmian (zaczynamy od porozumienia transparentnych honorariów za wystawy 21.01.2025) oraz dyskusji i praktycznych zmianach pracy w kultury i próby wytworzenia aktualnego kodeksu etycznego, ale także idącego w ślad za nim języka (przykładowy „maestro” to już anachronizm).

„Główną twarzą kultury były do niedawna autorki/autorzy, osoby czy podmioty firmujące wytworzone dzieło. Dziś takiego stereotypu obronić się już nie da. Spektakle, wystawy, filmy, koncerty czy festiwale są bardzo często dziełem zbiorowym, którego istnienie czy powodzenie wielokrotnie zależy od „niewidzialnych” współpracowniczek i współpracowników – pracowniczek/pracowników sztuki od osób merytorycznych, przez administracyjne, po techniczne zaplecze. Upodmiotowienie tego ważnego uczestnika pola kultury, jeśli nie ma być tylko symboliczne, ujawnia jednak potężny kryzys socjalny. Protesty w niektórych liczących się teatrach czy muzeach w Polsce, pokazały, że mamy do czynienia ze stałym niedofinansowaniem instytucji kultury. Sytuacja ta przekłada się zazwyczaj, w imię trwania instytucji i programu, na niedofinansowanie pracowników i przeciążanie obowiązkami w obliczu niemożliwości urealnienia budżetu czy dostosowania ilości etatów do wypełnienia misji statutowej. Dodatkowo liczne sytuacje kryzysowe: łamanie etyki czy kodeksu pracy, udowodnione przykłady mobbingu, ujawniły, że uległy wyczerpaniu niektóre modele zarządzania instytucjami kultury czy współtworzenia dzieł.

Nie wszyscy mają jednak medialną siłę przebicia, jak podmioty dysponujące sceną czy innymi kanałami redystrybucji przekazu. Wieleletni pracownicy bibliotek, instruktorzy czy edukatorzy oraz pracownicy NGOśw odchodzą z pracy w kulturze wydawałoby się niezauważalnie. Tracimy nieustannie cały szereg wykwalifikowanych kadr.

Wielozadaniowa, szybko ucząca się i posiadająca szereg kompetencji z różnych dziedzin, grupa zawodowa jest jednocześnie nisko bądź niepewnie opłacana.

Last but not least są same osoby artystyczne, najczęściej o statusie prekariuszy, bez których nie będzie obiegu najnowszej kultury. To oni najczęściej stają się niewidocznymi, pierwszymi ofiarami cięć budżetowych w instytucjach kultury i niekorzystnych zmian na rynku pracy. Zdawać się może, że jesteśmy na początku drogi

i całościowego diagnozowania problemu, choć poszczególne dziedziny kultury i grupy zawodowe mają już od lat swoje przedstawicielstwa i wysuwają propozycje rozwiązań, chociażby w kwestii zróżnicowania honorariów (wprowadzenie przykładowych widełek) osób artystycznych w poszczególnych dziedzinach, ubezpieczeń i emerytur, transparentności obiegów artystycznych i wpływu na życie instytucjonalne.
(Stanisław Ruksza, w ramach debat wspólnego Kongresu Kultury w Polsce)

4. Struktura i zarządzanie

Cztery lata temu została w TRAFO zmieniona struktura organizacyjna. Wprowadzony jest w TRAFO skuteczny w instytucjach sztuki afiliacyjny (towarzyszący) styl zarządzania, pozwalający zachować integracyjny charakter współpracy zespołu (oraz jego rozwój), połączony z współdziałaniem osoby dyrektora doświadczonego na różnych polach (zarówno naukowym/kuratorskim, jak i menadżerskim), co zapobiega osłabieniu pracy zespołu i jego dezorganizacji. Pamiętajmy, że zespół TRAFO liczy znacznie większą ilość osób niż stworzone etaty. Wiele usług jest outsourcingowanych, a wszystkie wystawy są tworzone też ludźmi z zewnątrz Instytucji (osoby artystyczne i osoby współpracujące do konkretnych produkcji), zarządzanymi przez dyrektora TRAFO i kadrę kierowniczą instytucji.

Kontynuowane zostaną w działaniu wypracowane w ostatnich latach praktyki:

- stałe i częste kolegiów kuratorskich; rolą dyrektora powinno być też inicjowanie programowych dyskusji;
- spotkania zespołu zajmującego się pozyskiwaniem funduszy, przy bliskiej współpracy działu programowego;
- ciągłe tworzenie programu w rytmie i perspektywie długofalowej (z wyprzedzeniem dwuletnim), co pozwala na skuteczniejsze pozyskiwanie środków, zachowując część przestrzeni dla wystaw „szybkiej reakcji”.

Taki styl jest też kluczowy przy pomyśle na instytucję, której mocną stroną są liczne partnerstwa podmiotowo pracujące przy projektach.

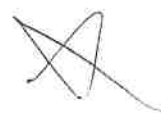
Obecnie jedną z kluczowych kwestii rozwojowych TRAFO jest poszerzenie zespołu o kilka etatów, przede wszystkim po etacie w działach: promocji, edukacji, administracji-księgowości, produkcji i kuratorskim.

Stworzenie miejsca dla specjalistów: ds. konserwacji dzieł sztuki, ds. dostępności, a także wykwalifikowanej stałej opieki wystaw oraz zastępcy dyrektora ds. administracyjnych (ten etat jest już w strukturze, ale TRAFO nie korzysta z niego ze względów oszczędnościowych).

5. Rada Programowa TRAFO:

Rada Programowa stanowi aktywny głos doradczy zmieniającej się instytucji - nasze plany i ambicje celują nie tylko w zachowanie posiadanej pozycji, lecz przede wszystkim zorientowane są na rozwój i znaczące uczestnictwo w społecznych przemianach poprzez i dzięki sztuce. Na tej drodze potrzebujemy wsparcia myślą i dobrym słowem, nie tyle afirmatywnym, co życzliwie krytycznym. Chcemy być lepsi. Temu służy powołana w 2022 roku Rada Programowa Trafostacji Sztuki. Celem Rady Programowej jest opiniowanie programów i planów Trafostacji Sztuki, doradzanie w kwestii poszukiwania nowych form wsparcia organizacyjnego, koncepcyjnego i finansowego działalności oraz wyrażanie opinii i doradzanie we wszystkich istotnych sprawach programowych Trafostacji Sztuki.

Skład obecnej Rady Programowej: Danuta Dąbrowska – artystka, dr hab. sztuk plastycznych, Akademia Sztuki w Szczecinie (wiceprzewodnicząca Rady Programowej); Jakub Gawkowski – kurator wystaw, główny kurator Muzeum Sztuki w Łodzi; Katarzyna Górna – artystka, współzałożycielka Obywatelskiego Forum Sztuki Współczesnej; Inga Iwasiów – pisarka, literaturoznawczyni, profesorka nauk humanistycznych, Uniwersytet Szczeciński; Kamil Kuskowski – artysta, profesor sztuk plastycznych, prorektor Akademii Sztuki w Szczecinie; Anda Rottenberg – kuratorka wystaw, historyczka i

krytyczka sztuki, dyrektorka Narodowej Galerii Sztuki Zachęta w Warszawie w latach 1993-2001 (przewodnicząca Rady Programowej); Jakub Skrzywanek – reżyser teatralny, dyrektor artystyczny Narodowego Starego Teatru im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie ; Jarosław Suchan – kurator wystaw, historyk sztuki, dyrektor Muzeum Sztuki w Łodzi w latach 2006-2022, dyrektor Festiwalu Łódź Wielu Kultur; Bogna Świątkowska – dziennikarka, promotorka kultury, prezeska Fundacji Nowej Kultury Bęc Zmiana

6. Pozyskiwanie środków, partnerzy, sponsorzy:

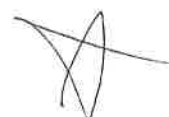
Podstawowym źródłem instytucji publicznej jest dotacja otrzymywana od organizatorów. Kluczowa jest jednak dywersyfikacja źródeł finansowania oraz racjonalne planowanie wydatków. Z jednej strony, oprócz dotacji, ważna jest kwestia pozyskiwania środków z ogłaszanych programów dotacji w kraju (MKiDN, ZAiKS) i za granicą m. in. Creative Europe (UE), Fundusze Wyszehradzkie czy Fundusze Norweskie, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, Mondrian Fond oraz inne, dostosowane do natury projektu. Z drugiej strony, model instytucji opartej na wypracowywaniu partnerstw z NGO'sami czy innymi instytucjami oraz sponsorami. Wszystkie te sposoby pozyskiwania dodatkowych środków zostały z powodzeniem wdrożone i będą rozwijane w kolejnych latach, również w oparciu o nowe partnerstwa instytucjonalne.

7 . Cele (działania) strategiczne na lata 2025-2031 (realizacja koncepcji) -

podsumowanie:

- ciągłe wzmocnienie tożsamości na ogólnopolskiej mapie sztuki współczesnej oraz uczynienie go rozpoznawalnym miejscem sztuki w Europie poprzez spójne działania programowe;
- kontynuacja modelu post-instytucji o silnej narracji, cechującej się "słuchem społecznym";
- konsolidacja programowa nadająca działalności precyzyjny profil, przy zwiększeniu różnorodności dyscyplin (transdyscyplinarność);
- ciągła poprawa wizerunku instytucji, zwiększenie zaufania publiczności względem sztuki współczesnej;
- modyfikowanie sposobów działania względem elastycznego charakteru sztuki;
- rozwój merytoryczny zespołu;
- ciągłe poszukiwanie sponsorów czy partnerów;
- poszerzenie sieci rezydencji, sieci partnerstw z galeriami i muzeami czy ośrodkami akademickimi, w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej;
- urealnienie struktury względem możliwości twórczych (dodatkowe etaty w działach promocja, edukacja i program publiczny, dział administracyjno-księgowy, konserwator dzieł sztuki, dział produkcji, dział techniczny, dział kuratorski, profesjonalna opieka wystaw, specjalista ds. dostępności, zastępca ds. administracyjnych);
- praca na rzecz urealnienia sytuacji finansowej instytucji względem warunków świata sztuki w Polsce na miarę instytucji międzynarodowej w dużym mieście wojewódzkim;
- zbalansowanie relacji etaty stałe (zespół) a konieczność outsourcingu;
- dążenie do wypracowania poszerzenia możliwości organizacyjnych (rozważenie formy współprowadzenia lub trwałych partnerstw).

8. Etapy realizacji koncepcji prowadzenia TRAFO Trafostacji Sztuki w Szczecinie:

Program realizacji założeń przewiduję w dwóch etapach (na użytek roboczy):

krótkoterminowy (I), długoterminowy (II):

I - rok 2025-27 - realizacja podjętych działań w latach poprzednich w oparciu o dotychczasowe i nowe ścieżki programowe (cykle)m.in. „na początku Polski”; rozwijanie partnerstw międzynarodowych (umocnienie instytucji w networkingu artystycznym); zmiany sposobu promocji (konieczny dodatkowy etat w promocji); przygotowanie nowych aplikacji o granty zewnętrzne; odnowienie programu „Mapa sztuki Szczecina” (strona internetowa); kontynuacja programu rezydencyjnego „Tekhne”; wystawy poza siedzibą i Szczecinem (w tym wystawy zagraniczne).

II - lata 2027-2031 - działania w oparciu o nowy wytworzony wspólnie z zespołem program (nowe ścieżki programowe); zainicjowanie dużego programu rezydencyjnego; kontynuacja „Mapy sztuki Szczecina”, stworzenie międzynarodowego wydarzenia Szczecin Art Open.; *last but not least* zmiana struktury organizacyjnej i jej rozbudowa, a także urealnienie budżetu instytucji; działanie na rzecz wypracowania nowych partnerstw i form organizacyjnych TRAFO.

Stanisław Ruksza

